Nisel il-Kliem

(Jorbot ma' "Leħen il-Malti", Għadd 197-199)

AJL : pl. ajjul. Dil-kelma interessanti għax jagħtiha A. E. Caruana biss u jgħid li tfisser "porcospino", dak l-annimal li aħna nsejħulu b'kelma iktar mexxejja "qanfud". Dil-kelma jien qatt ma smajtha u qatt ma ltqajt ma' ħadd li semagħha. Barbera ma jdaħħalhiex fid-dizzjunarju tiegħu, waqt li Dessoulavy tfixkel x'nisel jibda jagħtiha għax deherlu li m'għandhiex x'taqsam mal-Għarbi *'a'il* "a small mean thing", jew l-Għarbi *għâjil* "a stout youth". Jien norbot din il-kelma mal-Lhudi *'ajil*, li tfisser "muntun", kelma li nsibuha fost inħawi oħra, fil-Kapitlu XXII, v. 13. tal-"Ġenesi". Imbarra mill-i fil-Lhudi Bibliku dil-kelma tinsab ukoll fil-Lhudi l-Ġdid u fl-Aramajk, fil-Feniċju u fl-Assir (ajlu). Għaikemm it-tifsira Lhudija ma taqbelx mat-tifsira Maltija, ta' min jiftakar 'li ismijiet il-bhejjem, it-tjur u l-ħxejjex bosta drabi jfissru bhima, tajra jew siġra oħra meta jgħaddu f'ilsien ieħor.

AMMAN (avv. temporali) : Skond Vassalli "*questa dizione non à propria significazione ma soltanto denota tempo e da lui determina il tempo*". L-istess igħid Falzon li ikkopja 'l Vassalli. Skond Caruana *amman* turi żmien li ġej imma għadu fil-bogħod waqt 'li "meta" turi żmien li ġej u dalwaqt jasal. Vassalli jagħti dawn l-eżempji li ġejjin : "amman f'nofs in-nhar; amman għall-għasar; amman għal filgħaxija; (futur qarib)" u "amman meta tikber; amman fi xjuħitna (futur fil-bogħod")". Għawdex smajtu użat mingħand waħda mir-Rabat li kienet tiftakar 'l ommha tgħid "imbagħad għal amman naraw". F'Ħal Luqa jgħidu "għal amman niltaqgħu", jiġifieri "għal fil-għaxija". Issa niġu għan-nisel. Barbera jnisslu ħażin mill-Għarbi *amâm* "before, in front of", waqt li Dessoulavy isemmi aktar minn nisel wieħed imma ma jgħidx il-fehma tiegħu dwar liema għandna nagħżlu. Dawn huma *'ammâl* "at present", jew *'abbân* "beginning; propitious time", jew *'ummâl* (minn 'amala, "to hope"), jew *fi 'amâni* "in safety". Mill-kelmiet li Dessoulavy jagħti nisel il-kelma Maltija huwa *'ammâl* "at present" kif naraw mis-sens temporali fil-

Malti u fl-Għarbi, kif ukoll mill-użu sintattiku taż-żewġ kelmiet. Il-bidla ta' *l* f'*n* hija ħaġa komuni. Għall-użu temporali tal-Għ. *'ammâl* fid-djalett tas-Sirja qb. dis-sentenza mogħtija minn Hava fid-dizzjunarju tiegħu: " 'ammâl we 'amm jaktub (he is writing at present"). Feghali fil-ktieb tiegħu "Syntaxe de Pariers Arabes Actuels du Liban" (Paris, 1928, p. 44) jagħti dawn l-eżempji li ġejjin: "xaf za'ma qa'ed u 'emmâl jexrob 'arkile" (ra raġel waqt li kien qed ipejjep il-pipa). Qb. ukoll *'ammâl fi*, frażi li tingħad Tuneż fis-sens ta' "qui est en passe, qui est sur le point de" (Beaussier). Għalhekk jekk noqogħdu għan-nisel għandna niktbu *għamman* (flok *għammâl* mill-verb *għamel*) u mhux *amman*.

ALLAW: Dil-kelma jagħtiha Vassalli bħala forma ta' l-Imperativ plural u jfissirha "ite cito, properate, celeriter agite". Falzon ma jagħtihiex imma Caruana jdaħħalha taħt il-kelma *Alla*, u jġib magħha bħala verbi l-istess kelma *alla* u *jalla* fis-sens li ta Vassalli. Imma jien ma jidhirlix li dat tliet kelmiet għandhom jingħataw flimkien. Għax waqt li l-ewwel żewġ kelmiet huma "Alla" (God) fis-sens vokativ, it-tieni waħda b'*ja* quddiema (flok *ja Alla*) li ismu jissejjaħ biex dak li jkun jagħmel il-qalb, *allaw* tidher li hija varjazzjoni ta' l-imperativ qadim "talaw" (come on, come here) bl-ewwel konsonanti *t* imwaqqgħa u t-tieni konsonanti mtennija għas-saħħa. L-imperativ ta' *alla* kif jagħtih Caruana kien ikun *allu* u mhux *allaw*. Qb. *ħallu*, imp. ta' *ħalla*, *għallu*, imp. ta' *għalla*. *Talaw* li *allaw* għedna li hija t-tibdila tagħha tiġi s-sitt sura tal-verb *għala*, li tiġi *tgħâla* li meta tinhemeż ma' l-avverb'u *haw* (here) kif jiġri fit-taħdit imgħaġġel, tagħti *tgħalhaw*, u kif tidher fid-dizzjunarju *talaw*. Fi tfuliti il-Munxar, smajt xjuħ isejħu lit-tfal *tgħâl hawn*; li f'widnejja kienet iddoqq *ta' 'l hawn*. Fl-Isqalli nsibu l-kelma *talèe*, imperativ fis-sens ta' *ħares*, mill-verb Għarbi li semmejna. F'Hava u R. Kazimirsky taħt il-verb *'ala* (*w*) "to go up" jagħtu *ta' âla* "come on" (viens).

BELLUS: Dessoulavy jġibha mill-Għarbi (1) *balâs* "a horse-cloth" u Barbera minn (2) *bulus*, pl. ta' l-istess kelma li fil-Malti kienu jsiru (1) *blies* u (2) *bolos*. Jien innissel il-kelma Maltija mil-Latin *villus* "shaggy hair" mnejn ħareġ

l-aġġettiv *vellutus*, "hairy", li minnu skond Zingarelli, ħareġ in-nom Taljan *velluto*, u skond il-*Concise Oxford Dictionary* il-kelma *velvet*, maħruġa mil-Latin medjevali *vellutum*, u minn ras il-għajn *villus*. Il-bdil ta' *v* ma' *b* hu skond il-fonetka Semitika. Dil-kelma Latina daħlet fil-Malti jew mill-Magħreb jonkella saret Malta fuq il-widna Semitika. Qb. għax-xebh M. *fellus* mil-Latin *pullus*.

KAGHBURA : Dil-kelma, li ma tinsabx fid-dizzjunarji Maltin, smajtha Għawdex bħala tagħjira bit-tifsira ta' "mara xiħa" u flok *kagħbura* ġie li smajt ukoll il-kelma *kagħba* bl-istess sens. Fil-Għarbi nsibu *ka'bara* li R. Kazimirsky jfisser "femme grosse et mal faite".

TAPARSI (jew *tapari*) : Barbera jnissel dil-kelma mill-Isqalli *ntupari* jew *ntupparsi* : "nascondersi la faccia con un velo e quindi il senso Siciliano; agire simulatamente o copertamente; quindi il Maltese non è un avverbio ma bene un verbo che ha perduto il suo significato originale". Imma l-kelma Maltija hija l-kelma Sqallija *mparissi* li tintuża bħala avverbju fis-sens ta' "con finzione; simulatamente" (Mortiliaro). Għall-ewwel sillaba *ta'* qb. kliem bħal *ta' bi sħab*, *ta' bis-sod*, *ta' bil-ħaqq* eċċ., li minnhom naraw li *ta'* tinhemeż fil-bidu ta' forom avverbjali. Hekk *taparsi* jiġi li ħarġet mill-forma ewlenija mħallta *ta' mparissi*.

MOXX : Fl-Isqalli nsibu l-aġġettiv *mu'sciu* fis-sens ta' "tra passo e fresco, mezzo asciutto", li jaqbel mal-Malti. Iżda ma' l-aġġettiv "moxx' użat l-aktar mal-kelma *ġobon* (*ġbejna moxxa*, *ġobon moxx*), qb. ukoll l-Għarbi *mixx* "sorte de fromage qu'on tire du babeurre et de lait caillè" (Dozy).

MQAREB : Barbera jġebbed in-nisel hekk : "*muqârib* : letteralmente avvicinato, che è posto vicino; donde il senso per estensione e Siciliano di fastidioso, perchè sempre vicino e attaccato ad una persona o cosa., apportando alla noia". Għas-sens Malti qb. l-Għarbi *muqârib* "mauvais", aġġettiv li fl-Għarbi ta' Spanja kien jingħad ukoll għal xi ħaġa. Qb. *xej muqârib* "mala cosa", eżempju mogħti minn Dozy meħud minn Pedro de Alcalà.

Ġ. AQUILINA